

Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду

На седници Одељења за међународне студије, одржаној 19. октобра 2017. године, констатовано је да је кандидат Владимир Ајзенхамер завршио писање докторске дисертације под насловом „Односи Републике Турске и Сједињених Америчких Држава током деценије владавине Партије правде и развоја (од 2002. до 2012. године)“. Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду од 26. 10. 2017. године именована је Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације у саставу: проф. др Дејан Јовић, проф. др Жељко Иваниш и проф. др Драган Р. Симић.

Комисија је прегледала и оценила наведени докторски рад и на основу мишљења свих њених чланова Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси следећи:

Извештај о завршеној докторској дисертацији

1. Основни подаци о кандидату

Кандидат Владимир Ајзенхамер је рођен у Београду 1977. године, где је завршио основну школу и Дванаесту београдску гимназију. **Дипломирао** је на Факултету политичких наука Универзитета у Београду - смер Политиколошке студије - 2008. године, са просеком оцена 8.94 одбравивши дипломску тезу под насловом „Однос циља и средства у политичкој филозофији Никола Макијавелија“ чиме је стекао стручни назив дипломираног политиколога. На истом факултету је потом завршио и специјалистичке академске студије на програму Регионалне студије Азије, са просечном оценом 10,00. Одбраном завршног рада под насловом „Три лица ислама - компаративна анализа политичких система Турске, Саудијске Арабије и Ирана“ стекао је стручни назив дипломираног политиколога – специјалисте из области регионалних студија Азије. Докторске студије је уписао на Факултету политичких наука – смер Међународне и европске студије – у фебруару 2011. године. Положио је све испите уочи израде и одбране доктората, постигавши просечну оцену 9.28.

Као стипендиста израелског министарства спољних послова, похађао је међународни семинар „Teaching about the Shoah and Antisemitism“ на Међународној школи за Студије Холокауста *Yad Vashem* у Јерусалиму, 2013. године.

На Факултету политичких наука ангажован је од 2009. до 2014 године као сарадник Центра за студије Азије и Далеког истока. Као сарадник-демонстратор на мастер студијама Регионалне студије Азије, и на предмету Геополитика и геоекономија, на истом факултету

ангажован је у периоду од 2010. до 2014. године. Од октобра 2013. године на Факултету безбедности Универзитета у Београду изабран је у звање сарадника у настави, на предметима Међународни односи, Геополитика и Политички систем. Од октобра 2014. изабран је у звање асистента и ангажован је на истим предметима.

Члан је Савета Факултета безбедности и секретар Катедре друштвено-хуманистичких наука на факултету. Члан је уређивачког одбора научног часописа „Међународни проблеми” који издаје Институт за међународну политику и привреду.

Аутор је двадесетак научних радова објављених у земљи и иностранству (Турска, Иран, Бугарска), коаутор монографије „Геополитичке перспективе савременог света“. Своје реферате излагао је на већем броју националних и међународних конференција, од којих су неке такође одржане у иностранству (Турска, Бугарска, Хрватска и Русија). Као излагач учествовао је и на већем броју научних и културних трибина и округлих столова.

Један је од предавача на летњој школи „Интеркултурални дијалог у Србији - мост ка инклузивним и толерантним заједницама“, коју су организовали фондација Конрад Аденауер и Београдска отворена школа, 2013. године. Ангажован је, такође, и као предавач на зимским школама „Актуелни политички и безбедносни изазови у савременим међународним односима“, 2016. године, и „Савремени међународни односи између теорије и праксе“, 2017. године, у организацији Института за међународну политику и привреду.

Био је учесник на пројекту израде базе података Сталне конференције градова и општина у фази прикупљања и у првим фазама обраде података, 2004. године. На пројекту израде силабуса мастер студија Студије миграција, као дела ширег пројекта „Укључивање миграција у националне развојне стратегије“ под покровитељством Међународне организације за миграције (ИОМ) ангажован је током 2016/ 2017. године.

Као спољнополитички аналитичар има вишегодишњу сарадњу са бројним националним и регионалним медијима, како електронским тако и штампаним, међу којима се издвајају РТС, Al Jazeera Balkans, Б 92, Спутник, Политика, Вечерење Новости, Newsweek Srbija, FIGEYELO, Дневни Аваз и др.

Течно говори енглески језик, и поседује основно познавање немачког и персијског језика.

У току сва три степена студија и досадашњег професионалног ангажовања, кандидат Владимир Ајзенхамер је стекао неопходна теоријско-методолошка и емпиријска знања из области међународних односа, спољне политике и безбедности, која су га квалификовала да успешно обави истраживачки рад у циљу израде докторске дисертације. Основне теме које прати и проучава неколико година уназад јесу спољна и унутрашња политика Републике Турске, са тежиштем на њене односе са Сједињеним Америчким Државама, што му је обезбедило неопходна искуства и материјал за дубље истраживање односа ових двеју држава у периоду назначеном насловом дисертације.

Објављени радови кандидата:

Монографије:

Килибарда З., Младеновић М., Ајзенхамер В., *Геополитичке перспективе савременог света*, Универзитет у Београду, Факултет Безбедности, 2014., стр. 253-307.

Одабрани научни радови:

Ајзенхамер, В., „Бојно поље *praxis*: реалистичко-конструктивистички дуумвират и 'посртање' либералног интернационализма“, *Међународни проблеми*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, Vol. LXIX, No.2-3/2017., стр. 262-282.

Ајзенхамер, В., „Производња етно-религијске *Другости* као безбедносни изазов пројекту Новог пута свиле (Пример Турског утицаја у Босни и Херцеговини и Републици Србији)“, у Бинхонг, Ш., Цветковић, В., Драгишић, З., Обрадовић, Ж., *Нови Пут свиле: Балканска перспектива. Политичко-безбедносни аспекти*, Факултет безбедности, Универзитет у Београду, 2016., стр. 203-2018.

Ајзенхамер, В., „Како „читати” савремене америчко-турске односе: Аналитички осврт на академску и стручну литературу“, *Међународни проблеми*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, Vol. LXVIII, No.1/2016., стр. 24-53.

Rokvic, V., Jeftic, Z., Ajzenhamer, V., „Public Health in Serbia through the Lens of Security: A Review Article“, *Iranian Journal of Public Health*, 45(9), 2016., pp. 1136–1145

Ајзенхамер, В., Роквић, В., „Демократизација цивилно - војних односа: Упоредно искуство Републике Србије и Републике Турске“, у Стојановић, Ђ., Лишанин, М., *Србија и институционални модели јавних политика: проблеми и перспективе*, Институт за политичке студије, Београд, 2016., стр. 213-244.

Ајзенхамер, В., Јовановић, Н., „Анализа демократичности парламентарних избора у Републици Турској 2015. године са освртом на историјску генезу изборног процеса“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, Vol. 49., No.3/2015., стр. 189-209.

Ајзенхамер, В., Иваниш Ж., „Утицај Заливског савета за сарадњу на безбедносну ситуацију на Блиском истоку“, *Годишњак Факултета Безбедности*, Факултет безбедности, Универзитет у Београду, 2014., стр. 51-63.

Ajzenhamer, V., „Long 'Turkish march' - Turkey's accession to the European Union, benefits and barriers“, Зборник радова са међународне конференције „The European union: six years after its' eastern enlargement“, University of national and world economy, Sofia, 2014., pp. 215-226.

Ајзенхамер В., Тмушић, М., „Србија и ново 'Источно питање' - Геоекономски изазови сарадње са земљама Средњег истока и Јужног Кавказа“, у Николић, М., Тодић, Д., *Стратешки правци развоја и утврђивања положаја Србије у савременим међународним односима*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2013., стр.180-196.

Ајзенхамер В., Иваниш Ж., „Макијавели и макијавелизам - Одроз у искривљеном огледалу“, *Годишњак Факултета Безбедности*, Факултет безбедности, Универзитет у Београду, 2013., стр. 171-182.

Јанковић С., Ајзенхамер, В., „Разлике у стицању међународног легитимитета Палестине и КиМ“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, Vol 17, No.2/2013., стр. 71-87.

Ajzenhamer, V., „Western Balkans and the Islamic schisms -The case of Bosnia and Herzegovina“, in Cvetković, V., Bartulović, I., *The Balkans and the Middle East: Are they mirroring each other?*, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu, 2013., pp. 107-121.

Трапара, В.; Ајзенхамер, В., „Политика Турске према Србији и Западном Балкану у контексту актуелних међународних и регионалних трендова“, у Ђукановић, Д.; Трапара, В., *Србија у Југоисточној Европи*, Институт за међународну политику и привреду, 2013., стр. 285-307.

Ajzenhamer, V., „Sandžak issue as long term consequence of the Balkan wars“, у зборнику радова са међународне конференције „The Heritage of History at the Balkan Wars' Centenary: Solutions to Political and Social Issues in Southeast Europe“, *Center for Balkan Studies and Researches, Kırklareli University, Turska*, 2012., pp. 364-374.

Ajzenhamer, V., „Sandžak/Raška as border area“, in Dimitrijević, D., Mitrović, D., Lađevac, I., *The Meaning of Borders in the Age of Globalization: Europe and Asia*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2012., pp. 17-24.

Ајзенхамер, В., „На размеђу компатибилности и некомпатибилности - ислам и демократија“, *Годишњак 2011*, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, Година V, Број 6/2011., стр. 281-299.

Ђурић Ж., Ајзенхамер, В., „Политички систем Турске на размеђу кемализма и исламизма“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, Vol. 34., No.4/2011., стр. 441-466.

Ђурић Ж., Ајзенхамер, В., „Утицај исламских раскола на формирање политичких система Саудијске Арабије и Ирана“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, Vol 29., No.3/2011., стр. 311-339.

2. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата Владимира Ајзенхамера под насловом „Односи Републике Турске и Сједињених Америчких Држава током деценије владавине Партије правде и развоја (од 2002. до 2012. године)“ написана је на 398 страна стандардног формата од којих је 367 страна основног текста, а остатак чини списак коришћених извора.

Дисертација садржи осам основних поглавља – „Увод“, „Теоријски оквир“, „Односи Турске и САД током и непосредно после окончања Хладног рата“, „АКП и Бушова администрација (2002 – 2009)“, „Барак Обама и 'Партнерство за узор' (2009-2012)“, „Анализа 'АКП декаде' турско-америчких односа са становишта одабраних теоријских концепата“, „Актуелни трендови у турско-америчким односима“ и „Закључак“.

Докторска дисертација Владимира Ајзенхамера представља заокружену целину у научном, стручном и методолошком смислу. Закључци дисертације поткрепљени су ваљаном аргументацијом. Основна теоријска и практична полазишта заснована су на обимној литератури и бројним изворима. Кандидат је користио монографије и научне и стручне радове великог броја страних и домаћих аутора, медијске изворе и међународне документе.

3. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације Владимира Ајзенхамера су турско-амерички односи током прве деценије владавине исламистичке Партије правде и развоја (АКП). Реч је, пре свега, о политичким и безбедносним односима, али је дисертацијом обухваћен и њихов културни и религијски аспект. Иако временско одређење предмета истраживања примарно обухвата прву деценију владавине АКП-а (2002-2012), кандидат у обзир узима и чињеницу да узајамни односи ове две државе спадају у тзв. процесе дугог трајања. Како турско-амерички односи нису успостављени доласком АКП-а на власт, већ имају своју предисторију (та предисторија је такође релевантна за предмет докторског истраживања), кандидат је значајну пажњу посветио и турско-америчким односима током (и непосредно након завршетка) Хладног рата. Просторно одређење предмета истраживања обухвата пре свега Републику Турску, САД и регион Блиског истока, али се спорадично дотиче и свих

других простора на којима су се, у ширем временском оквиру истраживања, укрестили турски и амерички интереси (Медитеран, Север Африке, Закавказје и сл.)

Тежиште дисертације стављено је на истраживање узрока захлађења међусобних односа, које је наступило одмах након доласка АКП-а на власт. Поред овог „главног“ питања кандидат одговара и на друга помоћна питања, којима се служи како би што боље расветлио природу међусобних односа две државе у истраживаном временском интервалу. Стога је колега Ајзенхамер истражио какву је улогу Турској у постхладноратовском међународном поретку наменио Вашингтон? Такође, кандидат нам даје одговор и на питање како ту улогу данас види Анкара? Напоследку, кандидат се позабавио и питањем могуће реисламизације турског друштва и утицаја овог феномена на турско удаљавање од Сједињених Америчких Држава.

Поменуто питања кандидат проучава на три аналитичка нивоа - глобалном, регионалном и националном. У складу са таквим приступом нуди одговор који истраживани проблем објашњава пре свега „правилима игре“ у савременим међународним односима (глобални ниво), затим супротстављеним спољнополитичким амбицијама Турске и САД у региону од виталног значаја за обе државе - Блиском истоку (регионални ниво) и на послетку, утицајем краткорочних и дугорочних промена спољнополитичког курса на промену националног и државног идентитета (национални ниво).

Докторска дисертација кандидата Владимира Ајзенхамера реализована је кроз укрштање и еkleктичко повезивање претпоставки и аргументација два преовлађујућа теоријска приступа у науци о међународним односима - реализма и конструктивизма. Уз помоћ теоретичара обе школе, кандидат даје исцрпно објашњење једног сложеног феномена какав су савремени турско-амерички односи. Теоријску основу дисертације чине радови теоретичара међународних односа - Дејвида Лејка, Александра Вента, Ивера Нојмана и Јуцела Боздаглиоглуа, али су приликом одређења и редефинисању кључних појмова коришћени и теоријски концепти других аутора (нпр. Иан Бремер, Орхан Баскин, Тим Свејс, Вилијам Остервелд, Емили Новлес и Мено Шелекенс). Како би избегао једностран, у науци о међународним односима често доминантан, прозападни угао посматрања турско-америчких односа (на глобалном нивоу и самих међународних односа), кандидат је своју аргументацију засновао на теоријским поставкама како западних (Лејк, Вент, Нојман и др.) тако и турских (Боздаглиоглу, и у знатно мањој мери Баскин) аутора.

Истражујући савремене турско-америчке односе, кандидат **полази од претпоставке** да кључ за њихово разумевање лежи у самој структури међународних односа. У складу са оваквом претпоставком, кандидат формулише главну хипотезу дисертације руководећи се теоријским концептима *ауторитета* и *хијерархије* које је развио теоретичар међународних односа Дејвид Лејк. Кандидат прихвата Лејково схватање према коме се савремени међународни односи састоје од међународних хијерархија заснованих на међународном ауторитету. Према Лејковом тумачењу, међународни ауторитет подразумева ситуацију у којој се одређена држава својевољно одриче дела сопствене суверености како би од надређене државе тј. државе којој се потчињава, добила извесне користи, пре свега властиту безбедност.

Ослањајући се на Лејкову теорију *хијерархије у међународним односима*, кандидат у дисертацији доказује своју претпоставку да је током Хладног рата између Турске и САД успостављен управо један овакав хијерархијски однос. Кандидат заговара идеју да је тај однос био утемељен на основу обостраног интереса, у складу са принципом размене - безбедност за легитимитет и послушност. У складу са Лејковом теоријом, према којој се хијерархијски однос успоставља посредством широке лепезе степена подређености (од мањег ка потпуној потчињености), колега Ајзенхамер посматра подређени положај Турске у односу САД као варијаблу зависну од историјског контекста. У дисертацији се полази од претпоставке да се степен турске потчињености мењао зависно од спољнополитичких околности, као и од промена на унутрашњој политичкој сцени - нарочито након окончања Хладног рата. Кандидат сматра да је након доласка АКП-а на власт, дошло до опирања подређене државе (Турске) ауторитету надређеног (САД), чиме је започет процес редефинисања односа подређеног и надређеног. Захлађење односа између Турске и САД, до којег је дошло након што су исламисти преузели власт, у дисертацији се тумачи управо жељом Турске да редефинише хијерархијски однос и поврати већи степен суверености.

На другим нивоима интеракције - регионалном и националном, кандидат анализира бројна размимоилажења у регионалним политикама две државе кроз конкретне ситуације које су допринеле захлађењу међусобних односа. У дисертацији су тако анализирана неслагања Турске и САД око горућих блискоисточних питања: америчке интервенције у Ираку 2003. године, сарадње Турске са режимом у Сирији, односу према Хамасу, односу према иранском нуклеарном програму, јерменском питању, израелско-палестинском питању и делимично Арапском пролећу. Дисертација се фокусира на анализу конкретних ситуација у којима је поменуто неслагање ескалирало (одбијање турског парламента да САД одобри копнену интервенцију на Ирак са турске територије, тзв. инцидент са врећама, кршење људских права у затвору Абу Граиб, масакар у Фалуџи, покушај америчког Конгреса да усвоји резолуције о геноциду над Јерменима, Техаранска декларација о иранском нуклеарном програму и Мави Мармара инцидент). Такође, на националном нивоу, кандидат се бави проблемом пораста негативне перцепције САД у очима турске нације, доказујући да су анти-американизам и исламистичка антизападна реторика директна последица захлађења у спољнополитичким односима са Западом (САД и ЕУ), а не обрнуто. У ту сврху кандидат је користио интерактивни модел идентитет-спољна политика, који је развио Јуцел Боздаглиоглу.

Поменута истраживачка питања указују да је **научни циљ** докторске дисертације кандидата Владимира Ајзенхамера научно објашњење, односно покушај да се пружи уверљив одговор на питање о узроцима нарушавања односа између држава које су током пола века једна другу сматрале оданим савезником, као и о разлозима даљег кварења ових односа. У дисертацији је, у знатно мањој мери, присутан и покушај да се (на основу претходно утврђених тачака конвергенције и дивергенције) предвиди даља (д)еволуција турско-америчких односа. Такође, предочени аргументи требало би да укажу на предности еклектичког теоријског приступа у изучавању међународне политике, пре свега у истраживању савремених турско-америчких односа. Резултати истраживања служе и као уверљива потврда Лејкове теорије хијерахије у међународним односима, као и Боздаглиоглуовог теоријског модела интеракције идентитета и спољне политике.

Као **друштвени циљ** своје дисертације кандидат види усмеравања пажње, не само академске заједнице, него и и шире јавности, на значај проучавања савремених турско-америчких односа, као кључне детерминанте турске спољне политике (не само на глобалном, већ и на регионалном нивоу - укључујући ту и њено спољнополитичко деловање на Балкану).

4. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У складу са предметом и циљем истраживања, претходним знањем и теоријским оквиром, кандидат је у истраживање кренуо са једном општом, три посебне и седам појединачних хипотеза, које је формулисао као одговоре на сет општих, посебних и појединачних истраживачких питања.

Општа хипотеза (X1): **Захлађење односа између Турске и САД последица је пре политичког прагматизма него разлика у цивилизацијским, религијским и културним вредностима.** Спољнополитичко удаљавање Анкаре и Вашингтона резултат је тежње једне стране (Турске) да промени тј. редефинише саму суштину међусобног односа и настојања друге стране (САД) да постојећу суштину односа сачува, као и жеље да је додатно продуби. Како је током Хладног рата између две државе успостављен хијерархијски однос, до захлађења односа долази првенствено због тога што новоизабрана турска исламистичка влада жели да изврши дехијерархизацију билатералних односа и да на међународној сцени наступа као тзв. *средња сила* тј. сила способна да води спољну политику независно од воље глобалне силе (САД).

Прва посебна хипотеза (X2): **По доласку АКП-а на власт, Анкара настоји да умањи своју безбедносну потчињеност у односу на САД, док Вашингтон покушава да сачува пређашњу безбедносну хијерархију успостављену током Хладног рата.** Одбијањем да 2003. године допусти стационарање већег броја америчких трупа на југу Турске, исламисти су покушали да избегну ситуацију у којој се током Првог заливског рата наша Саудијска Арабија која је, дозволивши да САД интервенишу са њене територије, пристала на привремену безбедносну потчињености чиме се током трајања интервенције одрекла и дела своје политичке суверености. Са друге стране, САД су захтевом за јачим војним присуством у Турској (поред онога које већ остварују кроз неколико америчких војних база и НАТО контингенте) покушале да осигурају своју безбедносну доминацију. Након завршетка рата у Ираку, Турска је наставила да ради у правцу смањења безбедносне потчињености настојањем да побољша односе са државама региона које нису на листи америчких савезника, чему су се САД оштро противиле. Ова посебна хипотеза продубљена је појединачним хипотезама X5 и X6.

Друга посебна хипотеза (X3): Новоуспостављена исламистичка влада види Турску као *средњу силу* способну да самостално води регионалну политику и намеће регионалну динамику, док САД виде Турску као безбедносно потчињени регионални *стожер* путем кога могу реализовати свој утицај у регионима које сматрају од виталног значаја за сопствене спољнополитичке циљеве. Настојање Турске да појача свој спољнополитички утицај на простору од Магреба и Блиског истока, преко Балкана и Црног мора, до Кавказа, Каспијског мора и Централне Азије, јасно показује намеру нових исламистичких власти да Турску наметну као водећу државу у овим регионима и да је унапреде у независну *средњу силу* која, иако не може остварити глобалан утицај, може наметнути своје виђење регионалне политике глобалним силама попут САД. Супротно томе, америчко виђење улоге Турске у међународној политици на почетку XXI века креће се у правцу политички и безбедносно контролисаног *стожера* који ће олакшати одржавање америчког утицаја у поменути деловима света. За даљу разраду ове посебне хипотезе послужиле су појединачне хипотезе X7 и X8.

Трећа посебна хипотеза (X4): У спољнополитичкој доктрини и пракси АКП-а прозападна оријентација остала је непромењена јер она има свој корен у европској компоненти турског двојног идентитета присутној и код исламиста, као и код секулариста. Питање идентитета, пре свега исламских вредности и османског наслеђа које афирмише АКП, али и поменути турски западни идентитет, не може бити тумачено као узрок дестабилизације, али може бити схваћено као наративни инструмент којим су се обе стране служиле како би оствариле поменуте прагматичне циљеве - већи степен независности или већи степен потчињавања. Када је, током интервенције у Ираку, Турска заузела критички став према САД, она је то чинила са становиштва свог западног тј. европског идентитета. На тај начин Турска је настојала да се политички и идентитетски приближи европским силама које су се оштро противиле рату у Ираку, Француској и Немачкој и да са њима оформи неформалну „европску“ алијансу Париз - Берлин - Анкара, кроз коју би пружила отпор САД по принципу европски *Ми* и амерички *Други*. Истоветно мишљење преовладао је и по питању даљег америчког ангажовања у Ираку. Турске политичке елите, али и шира јавност, критиковале су Америку првенствено због кршења људских права и непоштовања демократских вредности, а знатно мање са становишта исламске солидарности са муслиманским становништвом ове државе. Позивање на исламску компоненту идентитета, јавило се нешто касније, оног тренутка када је Турска почела да води знатно динамичнију регионалну политику која је диктирала зближавање са државама и актерима који су традиционално антиамерички настројени (Сирија и Иран и ХАМАС). Са друге стране, САД су „бојазан” од исламистичког заокрета Турске почеле да користе као вид притиска на Анкару тек након њеног зближавања са Асадовим режимом у Дамаску и од тада оваква реторика је у видном порасту током целог временског периода истраживања. За даље развијање ове посебне хипотезе послужиле су појединачне хипотезе X9, X10 и X11.

Прва појединачна хипотеза (X5): Турска је пред почетак Ирачког рата одбила амерички захтев за стационарањем војних снага на југу Турске и копненом војном интервенцијом са њене територије како би избегла увећање степена безбедносно потчињености.

Друга појединачна хипотеза (Х6): Развијањем боље билатералне сарадње са државама које се налазе изван „мреже” америчких савезника (Сирија, Иран, Русија), Турска тежи да умањи степен безбедносне потчињености у односу на САД.

Трећа појединачна хипотеза (Х7): Актуелна турска спољнополитичка доктрина се ослања на Давутоглуово виђење Турске као *централне државе*, али у спољнополитичкој пракси Турска настоји да се понаша као *средња сила*.

Четврта појединачна хипотеза (Х8): Успостављајући добре односе са државама блискоисточног региона (Сирија и Иран) и недржавним актерима (ХАМАС) према којима су САД непријатељски настројене, као и заузимањем другачијег спољнополитичког курса у вези са важним регионалним питањима (рат у Ираку, Изрел-Палестина, ирански нуклеарни спор, рат у Сирији), Турска настоји да потврди себе као *средњу силу* способну да води самосталну блискоисточну политику.

Пета појединачна хипотеза (Х9): Турска је прагматично користила свој европски идентитет како би обезбедила подршку Немачке и Француске за њено одбијање да се повинује америчким захтевима за уступање турске територије за копнену војну интервенцију на Ирак 2003. године.

Шеста појединачна хипотеза (Х10): Низ инцидената који је уследио након америчке војне интервенције на Ирак (тзв. „Инцидент са капуљачама“, кршења људских права у затвору Абу Граиб, инцидент са наводном употребом белог фосфора у Фалуци) довео је до настанка негативног опажања САД, како у турској јавности тако и међу политичким елитама обе провинијенције - исламистичке и секуларне, што је за последицу имало пораст происламистичке реторике у турском јавном дискурсу.

Седма појединачна хипотеза (Х11): Наглашавање исламистичких елемената у спољној политици владајуће АКП прагматска је последица даљег продубљивања спољнополитичких неслагања између Турске и Запада (САД и ЕУ).

4. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

Структура дисертације, са уводом, закључком, прегледом литературе и прилозима, садржи осам поглавља. У првом, **уводном поглављу** дати су предмет и циљ дисертације, научни и друштвени значај и допринос одабране теме, хипотезе које ће се у истраживању доказивати или оповргавати, научни методи који ће се примењивати, као и кратки преглед коришћене литературе.

Након увода и приказа научне замисли истраживања, кандидат Владимир Ајзенхамер **друго поглавље** посвећује одређивању теоријског оквира унутар кога ће потражити одговор на постављена истраживачка питања, а који се заснива на комбиновању Лејковог реализма, Вентовог и Нојмановог конструктивизма, уз примену Боздаглиоглуовог интерактивног модела као споне између ових теорија. У овом поглављу кандидат даје

подробан приказ Лејкове теорије *хијерахије у међународним односима*, као и Вентове и Нојманове теорије идентитета и употребе концепта *Другог* у спољној политици. Ово поглавље пружа и потребан простор за одређивање и операционализацију кључних појмова.

У **трећем поглављу** под називом „Односи Турске и САД током и непосредно после окончања Хладног рата“ кандидат даје детаљан осврт на предисторију савремених турско-америчких односа, пре свега на период Хладног рата, и деценију непосредно након његовог окончања. Поред хронолошког приказа билатералних односа, и описа хладноратовских околности у којима су се ти односи одвијали, у овом поглављу наведени су и емпиријски подаци важни за потврду хипотезе о постојању безбедносне хијерархије између САД и Турске чије је успостављање започело одмах након завршетка II светског рата, ступањем на снагу Труманове доктрине и Маршаловог плана.

Четврто поглавље, насловљено „АКП и Бушова администрација (2002 – 2009)“, усмерено је на анализу последица које је долазак АКП-а на власт имао по односе Турске и САД. Кандидат посвећује посебну пажњу Ирачком рату 2003. године, као догађају који је постао прекретница у односима између хладноратовских савезника, али се усредсређује и на друге догађаје који су одиграли улогу „камена спотицања“ и довели до нарушавања некадашњег стратешког партнерства (турско зближавање са Сиријом и Хамасом; захлађење у односима Турске и Израела; покушај изгласавања резолуције о геноциду над Јерменима у америчком Конгресу). У овом поглављу значајна пажња посвећена је другом Бушовом мандату и његовом неуспелом покушају побољшања билатералних односа путем институционализованог механизма названог „Структурирани дијалог“.

Пето поглавље, под насловом „Барак Обама и 'Партнерство за узор' (2009-2012)“, истражује покушај побољшања билатералних односа и њиховог унапређења, које започиње првим мандатом Барака Обаме. У овом поглављу кандидат се бави покушајем успостављања „Партнерства за узор“, као нове форме стратешке сарадње између две државе, као и узроцима неуспеха овог покушаја редефинисања односа. Истраживачко тежиште стављено је на продубљивање разлика поводом већ постојећих спорних питања какво је питање турско-израелских односа додатно дестабилизовано Газа флотилом 2010. године (Мави Мармара инцидент), али и на јављање нових дестабилишућих фактора, пре свега турски однос према питању иранског нуклеарног програма (Техеранска декларација), све интензивније турско-руско приближавање (испрва економско, а потом и геополитичко) и неслагања према питањима проистеклим из Арапског пролећа.

Шесто поглавље је насловљено „Анализа 'АКП декаде' турско-америчких односа са становишта одабраних теоријских концепата“ и њега кандидат наглашава као посебно значајано за истраживање, јер су у њему одабране теоријске поставке примењене на конкретне примере релевантне за тему дисертације. У овом поглављу предходно наведени примери размимоилажења турских и америчких ставова третирани су као студије случаја на које је примењен поменути теоријски оквир, како би се на тај начин тестирала исправност постављених хипотеза.

У **седмом поглављу**, под називом „Актуелни трендови у турско-америчким односима“, кандидат даје кратак приказ кретања турско-америчких односа од 2012. године па до

данас, као и осврт на актуелне перспективе развоја тих односа. У средишту пажње налази се рат у Сирији и Ираку, промена односа САД према курдском питању, америчке критике на рачун политичке ситуације у Турској и руска интервенција у Сирији. Кандидат је на основу ових дешавања понудио могући сценарио даљег развоја ситуације, анализирајући могуће поводе за „отопљавање“ или даље „захлађење“ турско-америчких односа

Дисертација је заокружена **Закључним разматрањем**, у коме је кандидат сумирао остварене резултате, поновно размотрио полазне хипотезе и концизно изложио нова сазнања до којих је дошао током истраживања.

5. Методе које су примењене у истраживању

У докторској дисертацији кандидат Владимир Ајзенхамер своје истраживање реализује као *студију случаја* у којој је, на примеру турско-америчких односа, проверио и у највећој мери потврдио одабране теоријске концепте, првенствено Лејкову теорију *хијерахије у међународним односима*, али и Боздаглиоглуов теоријски модел интеракције идентитета и спољне политике. Како студија случаја представља дубинско, истовремено емпиријско и теоријско проучавање одређеног случаја, њена успешност зависи од ослањања на разноврсне изворе податаке. Из тог разлога кандидат је у дисертацији користио **комбиновани методолошки приступ**, који је реализовати путем примене принципа **триангулације теорија** (реализам и конструктивизам) и **триангулације података** (квалитативних и квантитативних). Триангулација различитих типова података допринела је већој поузданости и кредибилитету докторског истраживања.

Студија случаја је такође кориштена приликом утврђивања валидности постављених посебних и појединачних хипотеза. Хипотезе су, утврђивањем присутва или одсуства установљених индикатора, тестиране на конкретним случајевима у којима је турско-америчко неслагање ескалирало. На послетку, закључци добијени на појединачним случајевима успешно су повезани са општом претпоставком дисертације.

При истраживању формалних вредности индикатора међународне хијерахије, кандидат се користио **секундарном анализом података**. У ту сврху искоришћена је већ постојећа истраживачка грађа. Подаци о америчким војним снагама у иностранству, америчкој војној помоћи као и о турским и америчким војним савезништвима доступни су широј јавности и постоје независно од овог истраживања. Кандидат је ову методу користио и приликом анализе промена америчког „имица“ у очима турске јавности, као и у анализи трансформације турског националног идентитета у контексту праћења тренда исламизације у задатом временском оквиру. Том приликом ослонио се на постојећа истраживања турског јавног мњења спроведена од стране међународних *think-tank* центара, релевантних националних институција, и реномираних агенција за истраживање јавног мњења у обе државе.

Критичка анализа дискурса је такође извршена, у циљу што прецизнијег утврђивања контекста и значење анализираног садржаја. Стога је кандидат у обимном истраживачком материјалу идентификовао, селектовао и анализирао оне садржаје који су релевантни за изабрани предмет истраживања.

6. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација Владимира Ајзенхамера испунила је постављена очекивања и остварила задате научне циљеве. Ваљаном аргументацијом заснованом на теоријском оквиру, постављене хипотезе у највећој мери су потврђене. Провером хипотеза кандидат је извео закључке које је сумирао у завршном поглављу рада.

Кандидат је у поглављима 3, 4, 5 и 6. изнео детаљну хронологију и анализу догађаја од значаја за предходно постављене хипотезе које се односе на глобални, регионални и национални ниво анализе. Када је у питању глобални ниво анализе, кандидат захваљујући турско-америчких односа објашњава превасходно структурним аргументима (претпоставком о хијерархијском устројству билатералних односа). На основу спроведених студија случаја, „пропуштених“ кроз теоријску „матрицу“ Дејвида Лејка (применом *теорије међународних хијерархија*) кандидат је успешно потврдио постављене претпоставке. Лејков Индекс војног присуства као и Индекс независних савезништва омогућили су кандидату да потврди хипотезу о безбедносној хијерархији која је између Вашингтона и Анкаре успостављена током Хладног рата. Праћење вишедеценијског кретања Индекса војног присуства и одсуство (такође вишедеценијско) независних војних савезништава у највећој мери подржали су постављену хипотезу о безбедносној потчињености Турске у овој хијерархијској дијади.

Два помоћна дескриптивна индикатора (која представљају допринос кандидата Лејковој теорији) такође потврђују претпоставку о турској безбедносној потчињености. Реч је о турском континуираном ослањању на америчку војну помоћ и чињеници да САД на територији ове државе држе балистичке пројектиле са нуклеарним бојевим главама. То кандидата наводи на закључак да (уколико у обзир узмемо оба главна и оба помоћна индекса) на Лејковој скали између потпуне суверености и протектората, Турску можемо лоцирати на самој средини између ова два пола и окарактерисати је као америчку *сферу интереса*.

У складу са овим закључком кандидат је потврдио и хипотезу да су турско парламентарно „Не“ америчком захетву за стационарањем већег броја војника на турској територији 2003. године, као и окретање Анкаре Сирији, Ирану, Русији и ХАМАС-у, биле ситуације у којима је Турска оспоравала ауторитет САД, чиме је настојала да започне процес редефинисања хијерархије тј. покушала да умањи своју безбедносну потчињеност.

Као студије случаја којима је кандидат аргументовао хипотезе везане за регионални ниво анализе послужили су примери турског одбијања да пружи безрезервну подршку

америчкој војној интервенцији у Ираку, „зближавање“ Анкаре са Дамаском, Ираном и Москвом, као и криза у односима са Израелом изазвана „Мави Мармара“ инцидентом. Овим студијама случаја кандидат је показао да је Анкара потврдила своју способност да се у регионалним и глобалним питањима супротстави вољи Вашингтона, као и да је остварила такву међународну позицију да се данас налази у могућности да балансира између интереса великих сила, бирајући опцију која је за њу најисплатљивија. Управо такво спољнополитичко понашање одговара дефиницији *средње силе* за коју се кандидат на почетку дисертације определио, чиме је потврдио хипотезу о настојању Турске да на регионалном плану делује управо као једна таква сила.

Као и на претходном аналитичком нивоу, детаљан приказ и анализа релевантних догађаја у поглављима 3, 4, 5 и 6. омогућили су кандидату да на одабране случајеве примени теоријске концепте Бремера, Орана, Свејса, Остервелда, Новлесове и Шелекенса, аргументујући тиме тврдњу о раскораку између турских амбиција за достизање статуса *средње силе* и амбиција САД да контролише и усмерава све активнију и динамичнију турску спољну политику.

Када је у питању национални ниво анализе, кандидат је пошао од претпоставке да је у турској спољнополитичкој доктрини и пракси прозападна оријентација остала непромењена. Дескриптивном анализом партијског програма АКП-а, Давутоглуовог капиталног геополитичког дела *Стратегијска дубина*, као и бројних изјава турских државника и политичара, кандидат је веома успешно обезбедио аргументе за потврду своје тезе о непрекинутој доктринарној привржености Турске Западу. Такође, захваљујући *концепту краткорочне спољнополитичке оријентације* (који је кандидат детаљно развио у другом, а успешно применио у седмом поглављу) објашњене су и „иновације“ у турској спољној политици у односу на период Ататуркове и „кемалистичке“ Турске. Јаче турско окретање Истоку, пре свега оном који носи исламски предзнак, успешно је „демистификовано“ као прагматични спољнополитички заокрет који остаје у оквирима *дугорочне прозападне спољнополитичке оријентације* и који се јавља више као њена „надоградња“, а мање као „конкурентска“ оријентација.

Примењујући Нојманов концепт *употребе Другог у међународној политици*, кандидат је показао како је Турска (током рата у Ираку) искористила сву комплексност свог *националног идентитета* како би избегла јаче безбедносно потчињавање од стране Вашингтона и како би се више приближила Бриселу. На истоветан начин, жељом да се редефинише хијерархија са САД и да се европеизацијом спољне политике потврди европско *Сопство* (као и да се на тај начин обезбеде даљи услови за успешно реализовање приступног процеса са ЕУ), кандидат је објаснио још један конкретан камен спотицања у односима Анкаре и Вашингтона, а то је турско мешање у процес решавања иранског нуклеарног питања. Оба примера показала су како је сложени тј. двојни турски *национални идентитет* омогућио истовремено неометано трајање *дугорочне* прозападне оријентације и успостављање *краткорочне* происточне оријентације.

Када је у питању пад америчке популарности у турском јавном мњењу (феномен који је у дисертацији узет за веома значајан показатељ дестабилизације односа између две државе) кандидат доказује да је он директно узрокован конкретним дешавањима која су (током проучаване „декаде“) потресла билатералу Анкара-Вашингтон. Поменути каузалитет

делимично је потврђен упоређивањем резултата лонгитудиналног истраживања ставова турског јавног мњења (које је спровела агенција „Пју“) са тренутком одигравања кључних турбуленција у турско-америчким односима. Закључак кандидата је да се године у којима је дошло до погоршања, односно побољшања, америчког „имица“ поклапају са годинама у којим су се одиграли догађаји значајни за билатералне односе (нпр. парламентарно „Не“ и „Инцидент са капуљачама“, покретање иницијативе за усвајање Резолуције о геноциду над Јерменима у америчком Конгресу или ступање на председничку функцију Барака Обаме). Како батерија питања поменутих истраживања у себи није садржала конкретно питање које би дало одговор због чега испитаник има негативно мишљење о САД, кандидат је анализу резултата који се тичу односа турских грађана према Америци надоградио анализом ставова које турски грађани имају по питању улоге демократије и ислама у турском друштву. Одговори на ова питања омогућили су кандидату да одбаци претпоставку да процес исламизације турске државе и друштва игра важну улогу у расту анти-американизма и еуро-скептицизма. Добијени резултати показали су да у турској постоји раст тренда афирмативног односа грађана према увећању улоге ислама у политичком и друштвеном животу, али такође показују и апсолутну и неупитну преданост Турака демократском и секуларном моделу државе и друштва. Стога кандидат сматра да феномен широке заступљености анти-американизма међу турским грађанима није оправдано тумачити нити „растућом“ исламизацијом друштва, нити позивањем на Хантингтонски концепт *сукоба цивилизација*.

Колега Ајзенхамер износи тврдњу како је иницијално квариће турско-америчких односа 2003. године, појачано накнадним билатералним трвењима, пресудно утицало на формирање негативних ставова о Америци код већинског дела турских грађана и да су они током читаве анализиране деценије остали доследни овим уверењима.

Када је у питању повод за јаче истицање исламистичких обележја у турском спољнополитичком дискурсу, кандидат се у тумачењу овог проблема ослонио на Боздаглиоглуов концепт повратне спреге у интеракције *државног идентитета* и спољне политике. Кандидат је све присутније „бојење“ турског *државног идентитета* (у теоријском делу дисертације јасно дистанцираног од концепта *националног идентитета*) исламистичким „бојама“ објаснио учесталим неслагањима између Турске и Запада (САД и ЕУ).

Узевши у обзир чињеницу да су кандидатове посебне и појединачне хипотезе у највећем броју потврђене (неке ако не у потпуности, онда барем делимично), можемо закључити како је ова дисертација обезбедила ваљану аргументацију полазној хипотези у којој се тврди да су узроци захлађења односа између Турске и САД, након што је исламистичка АКП дошла на власт, првенствено реалполитичке тј. прагматичне природе, те да стога овај феномен не треба посматрати искључиво кроз призму цивилизацијских разлика.

Потврдом наведених хипотеза, извршених уз помоћ одабраних тероријских модела и анализе секундарних емпиријских података, кандидат Владимир Ајзенхамер је уверљиво показао како поводи овог захлађења пре свега леже у различитом гледишту Анкаре и Вашингтона (како на питање улоге коју турска „игра“ у њиховом билатералном односу, тако и на питање њене шире међународне улоге). Кандидат даје уверљиву аргументацију за тврдњу да је даља „ескалација“ захлађења резултат реалполитичког настојања сваке

стране понаособ да билатерални однос креира у складу са својим виђењем истог, што неминовно изазива антагонизацију друге стране. Следствено томе, кандидат обезбеђује валидне аргументе за тврдњу да је растући анти-американизам у Турској, као и јаче истицање исламистичких елемената њене спољне политике, логична последица овог антагонизма, као и турских амбиција да дијадни однос са САД моделује тако да себи прибави већи степен спољнополитичке самосталности.

С обзиром на наведене резултате, **научни допринос** дисертације лежи у чињеници да она представља важан корак ка дубљем и систематичнијем разумевању турско-америчких односа и актуелне турске спољне политике. У ширем контексту она такође представља и допринос даљем расветљавању начина на који функционишу савремени међународни односи.

Поред датих одговора на постављена питања о природи захлађења турско-америчких односа, иницијалним узроцима удаљавања ове две државе, разлозима њиховог даљег неслагања, поводима за раст анти-американизма међу турским грађанима и мотивима јачања исламистичког „префикса“ у турској спољној политици, важан научни допринос ове дисертације лежи у успешној примени одабраних теоријских концепата на горе поменуте истраживачке проблеме. Коначни резултат дисертације уједно представља и успелу студију случаја у оквиру које је кандидат тестирао Лејкову *теорију о хијерархијама у међународним односима*, Оранов концепт *средње силе*, Бремеров, Свејсов, Остервелдов, Новлесин и Шелекенсов концепт *стожерне државе*, Нојманов концепт *употребе Другог у међународној политици* и Боздаглиоглуов *интерактивни модел* повратне спреге идентитет-спољна политика. Успешном применом ових теоријских концепата у објашњењу узорка захлађења односа између Турске и САД (и у ширем смислу, начина на који функционишу односи између ове две државе) кандидат је обезбедио још један аргумент у прилог потврде њихове исправности и даље употребљивости.

Знатан научни допринос дисертације лежи и у кандидатовој допуни поменутих теорија, као и развијању неколицине оригиналних теоријских концепата који су му послужили да подробније аргументује постављене хипотезе.

7. Закључак

1. На основу изведеног истраживања, може се тврдити да је кандидат показао смисао за научно-истраживачки рад и продубљено разумевање савремених кретања у односима Републике Турске и Сједињених Америчких Држава. Одабрана тема докторске дисертације је актуелна, научно потребна, друштвено оправдана и у складу је са до сада приказаним научним интересовањем, способностима кандидата Владимира Ајзенхамера и његовим професионалним опредељењем. Она представља самосталан истраживачки рад о сложеним односима Турске и Сједињених Држава у првој „декади“ владавине АКП-а, о суштинским узроцима нераумевања ових двеју држава, као и о будућим перспективама односа Анкаре и Вашингтона.

2. У дисертацији је приметна амбиција кандидата, како у погледу научних циљева (заступљеност сва три циља – дескрипције, објашњења, предвиђања), тако и у погледу схватања друштвене потребе да се истражи предмет дисертације. Реч је о изузетно актуелном истраживању које може бити од научне и шире друштвене користи и подстицај за даља научна истраживања односа Турске и Сједињених Држава.

3. Структура садржаја дисертације поштује принципе општости и конкретизације истраживања и начела прецизности, реалности и ограничења. Она омогућава свођење предмета истраживања у научно прихватљиве оквире за спознају и одређење појава, и приказ резултата истраживања. Садржај предмета дисертације је правилно структуриран, те омогућава реализацију постављених циљева.

4. Приложена литература дала је веома добру грађу за израду докторске дисертације, те учвршћује закључак Комисије о свеобухватно исправној методолошкој усмерености кандидата.

5. Постигнути резултати истраживања кандидата Владимира Ајзенхамера представљају драгоцен, изузетан допринос, како у смислу ваљаног обухвата теме, тако и у стварању могућности њеног даљег и још дубљег сагледавања.

Анализом и критичком оценом докторске дисертације, Комисија закључује да је дисертација Владимира Ајзенхамера написана у складу са усвојеном пријавом и одобрењем Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду.

На основу укупне и критичке оцене садржаја докторске дисертације, чланови Комисије оцењују да докторска дисертација кандидата Владимира Ајзенхамера представља самостално научно дело, па су се у складу са тим стекли сви неопходни услови за њену јавну одбрану.

У Београду, 28. 11. 2017. године

Комисија:

1. проф. др Жељко Иваниш, члан

2. проф. др Дејан Јовић, члан

3. проф. др Драган Р. Симић, ментор